

Посебно место заемаат и неговите трудови во кои го разобличува поновиот великобугарски национализам кој дојде до посебен израз по Резолуцијата на Информбирото во 1948 година кога воскреснаа старите завојувачки претензии кон Македонија.

Во третата книга од Одбраните дела на Ангел Динев е застапена монографската публикација „Политичките убиства во Бугарија“ која на македонската јавност и е позната од 1951 година кога беше објавена првпат. Редакторот на оваа книга д-р Владимир Картов има извршено извесно дополнение со биографски белешки за цитираните и нецитираните извори и литература, а на некои места има извршено и мали скра-

тувања на текстот поради повторување на истиот. Изоставени се фотографиите и придружниот текст во врска со одделни лица поради технички причини (слаба изработка на фотографиите). На крајот на мислење сме дека во Избраните дела на А. Динев требало да биде застапено и неговото најзначајно дело „Илинденска епопеја“ I и II том, бидејќи и занив се чувствува недостиг и потреба.

Општо земено издавањето на избраните дела на Ангел Динев претставува значаен настан во македонската наука и култура и истите срдечно им ги препорачуваме на читателите.

Михајло ГЕОРГИЕВСКИ

КРЕСНЕНСКОТО ВОСТАНИЕ ВО МАКЕДОНИЈА 1878—1879 (Материјали од научниот собир одржан по повод 100-годишнината од востанието, во Берово од 2 до 4 октомври 1978 година)

По повод 100-годишнината од Кресненското востание во Македонија 1878—1978 година, во издание на Македонската академија на науките и уметностите излезе од печат зборникот на материјали од научниот собир одржан во Берово од 2 до 4 октомври 1978 година под наслов „Кресненското востание во Македонија 1878—1879“. Зборникот излезе од печат во средина на 1982 година и содржи вкупно 674 страници.

Во оваа прилика нужно е да истакнеме дека Македонија во седумдесеттите години на XIX век била зафатена со низа револуционерни движења изразени во бунтови, востанија и други форми на

отпор, проткаени со мислата за национално ослободување и самостојување.

Како континуитет на Разловечкото востание што избувнуло во Пијанец и Малешевјата, по Српско-турските и Руско-турските војни 1878 година, а како протест против Санстефанските неправедни одлуки за Македонија, се јавиле низа револуционерни движења што ја зафатиле речиси цела Македонија, почнувајќи од Кумановско-кривопаланечкиот крај, Пијанец, Малешевјата, па се до долината на реката Струма, кои имале голема национална определеност и карактер за разлика од претходните востанија.

Кресненското востание заедно со Илинденското и Карпошевото, се смета за еден од најзначајните револуционерни чинови на македонскиот народ. Кресненско-разлошкото востание или „Македонското востание“, како што го нарекуваат водачите на востанието и неговите востаници, избувнуло на 17 октомври (5 октомври стар стил) 1878 година. Тоа претставува светол настан во вековната борба на македонскиот народ за национално и социјално ослободување. Тоа е всушност, врв на револуционерно-ослободителните борби на македонскиот народ во доилинденскиот период, и логичен израз на тешката економска, политичка и национална положба на македонскиот народ во тој период.

Со востанието раководел востанички штаб, кој на 20 октомври го одржал првиот состанок и ги поделил своите функции за дејствување. За началник на штабот бил поставен Димитар Поп Георгиев-Беровски од Берово. Врховното востаничко тело функционираше на слободната територија се до убивањето на војводата Стојан Карастоилов.

Кресненското востание траело се до мај 1879 година. За време на востанието се појавиле спротивности помеѓу комитетот „Единство“ и домашните раководители. Во тој судир Стојан Карастоилов е убиен, а Димитар Поп Георгиев-Беровски е отстранет од раководството.

Кресненското востание, кое, за жал, завршува со неуспех, е значајно и поради првите документи за братството и единството на сите, без разлика на вера и народност, како и поради поставеноста

на одбраната, која според Правилата, освен од востанички сили се состоела од целото македонско население во ослободените и неослободените краишта, зашто „секој на некаков начин е македонски војник: машко и женско, стар и млад има должност — кој колку може и со што може да го помага востанието“.

Во зборников, најнапред е даден предговор, а потоа следуваат поздравните говори, рефератите, Правилата на македонскиот востанички комитет, дискусијата и на крајот е завршниот збор на претседателот на Организациониот одбор при затворањето на Симпозиумот. Со свои прилози се застапени следните автори од земјата и од странство: Манол Пандевски, Кресненското востание во Македонија од 1878—1879 година; Гане Тодоровски, Состојбата во Серската област за време на Руско-турската војна (1877—1878) според извештаите на Јован Гологанов; Хенрик Батовски (Полска), Дипломатската активност на Балканот по Берлинскиот конгрес; Ѓорѓе Василевиќ, Малешевските револуционери во Србија и нивното учество во Руско-турската војна во Кресненското востание 1878/79; Владо Картов, Востаничката нормативна и правосудна дејност за време на Кресненското востание; Јован Р. Бојовиќ, *Глас Црногорца* за приликите во Македонија 1875—1879; Ката Мисиркова-Рүменова, Ликот на војводата Стојан Карастоилов; Љубен Лапе, Печатот на Кресненското востание од 1878 година; Иван Катарџиев, Кресненското востание — опсег, цел и име; Христо Андонов-Полјански, Странски доброволци во Кресненското вос-

тание; Орде Ивановски, Значењето и местото на весникот „Малешевски Балкан“ во македонското ослободително дело; Иван Бошначки, Борбата за слобода на македонскиот народ од втората половина на XIX век и почетокот на XX век одразена во македонските народни песни; Даринка Пачемска, Одзивот на Кресненското востание од 1878 и 1879 година во францускиот печат; Климент Цамбазовски, Односот на српската влада кон Кресненското востание; Бранислав Вранешевски, Војводински извори за Кресненското востание; Славко Димевски, Странските дипломатски претставници и странскиот печат за вооружената борба на македонскиот народ за ослободувањето на Македонија (1878—1882); Христо Андоновски, Костадин Трпков-Буфски во Македонското востание од 1878 година; Александар Христов, Државноправниот концепт на Македонија од време на Источната криза (1878); Крсте Битоски, Одгласот на револуционерната криза 1878—1879 година во западна Македонија; Мустафа Карахасан, Кресненското востание во Турската историографија; Љубомир Герасимов, Кресненското востание во извештаите на францускиот воен аташе од Цариград; Ристо Поплазаров, Странски информации и оценки за Македонското востание во 1878—1879 година; Анджеј Бжежински (Полска) Балканската политика на Русија и македонскиот проблем (1876—1879) Петар Стојанов, Србија и македонското прашање од 1867 до 1881 година; Милан Ванку, Романската јавност за Кресненско-разлошкото востание во Македонија 1878—1879 година, Ливие П. Марку (Романија), Незадоволството на македон-

ското население од одлуките донесени со Берлинскиот договор; Михаило Миноски, Кресненско-разлошкото востание во извештаите на австро-унгарскиот конзул од Солун, Рихард фон Киари; Ежи Скворнек (Полска), Полското јавно мислење за Кресненско-разлошкото востание и македонското прашање во 1878—1879 г.; Глигор Тодоровски, Кресненското востание и миграциите во Македонија во втората половина на XIX век — според француски извори; Станислав Окенцки (Полска), Одгласот на Кресненско-разлошкото востание во печатот на Кралството Полска и Галиција; Александар Трајановски, Политиката на Егзархијата во Македонија за време на Кресненско-разлошкото востание; Правила на македонскиот востанички комитет; Петар Милосавлевски, Украинскиот публицист Михаило Петровиќ Драгоманов и револуционерните настани на Балканот 1875—1881; Миомир Дашиќ, Првите Црногорско-македонски врски и ставови на официјалните кругови на Црна Гора спрема Македонија во седумдесеттите години на XIX век; Сава Јанковиќ (Шведска), Одрозот на настаните од Кресненско-разлошкото востание (1878—1879) во скандинавскиот печат; Момчило Д. Савиќ, Востанијата на македонскиот народ во времето на Источната криза и нивниот одглас во романската историографија; Блаже Ристовски, Односот на Мисирков, Чуповски и Македонското научно-литературно другарство спрема Сан Стефано, Берлин и Кресна; Петар Пепељеговски, Некои карактеристики на воената активност во Кресненското востание во Македонија од 1878 година; и Николае Чакир (Рома-

нија), Романија и балканските држави во периодот од 1878—1880 година.

Од објавените прилози јасно се потврдува дека ова востание било организирано со свои определени цели и раководство и има национален карактер, чијашто основна цел била создавање на својата државност. Поранешното сфаќање дека Кресненското востание избувнало само во еден определен регион е неточно, бидејќи во сите реферати и соопштенија јасно, недвосмислено и документирано авторите го потврдија фактот дека востанието имало одраз низ цела Македонија.

Во дел од рефератите е даден посебен акцент на Кресненското востание како продукт на македонската национална свест и мисла во процесите на културнага и просветната еманципација, на политичките и националните интереси, стремежи и револуционерната акција, и претставува историски чин со којшто македонскиот народ ги афирмира своите стремежи, своите национални, политички цели и напори за својата сопствена саомбитност. Во прилозите е осветлена и улогата и местото на буржоазијата на соседните држави кон востанието, нивното мешање, особено на бугарската, која континуирано презема акции и директно се вмешува во македонското востание, мешање, кое, за жал, про должува и до денешни дни.

Фактот дека востанието од историски аспект имало одраз и одглас низ цела Европа и Америка говори за неговото значење во тогашната Османска империја и за интересот на Големите сили кои овие балкански простори.

Во сите реферати се поддржани основните поставки и оценки за македонското востание и на тој начин се збогатени сознанијата за целината на историскиот револуционерен чин. Во контекстот на одгласот на востанието надвор од Македонија, искажано е на бројот на востаниците и нивните османлиски противници.

Во дискусијата е нагласен демократскиот карактер на востанието, што се гледа од масовното учество и определување на народот за востание кое не било одраз на некаква спонтаност, туку произлегувало од политичката програма на востаниците дефинирана во „Правилата на Македонскиот востанички комитет“, каде што недвосмислено се определени целите, правата и обврските на македонскиот народ во борбата за своето ослободување.

Израснато од длабочините на народните интереси, Кресненското востание иако не доведе до остварување на целите на востаниците, сепак, тоа силно го афирмира стремежот за слобода и сопствена државност, оставајќи богати искуства и отворајќи ја епохата на национално-револуционерните борби на македонскиот народ.

Според согледувањата и документите презентирани во прилозите на овој зборник посветен на стогодишнината од Кресненското востание, може да се оцени дека ова востание е далеку позначајно одошто се претпоставуваше во минатото кога буржоаската историографија и официјалните власти во некои соседни балкански држави ги прикриваа автентичните документи и вистини за него. Имено, најновите откриени документи од македонската историографија нед-

восмислено го потврдуваат македонскиот национален карактер на востанието и неговите јасно изразени цели за национално и социјално ослободување и создавање на сопствена македонска држава. Нива аспекти и факти што се предмет на сегашни и идни проучувања, секако ова востание ќе го наредат паралелно со Илинденското востание, третирајќи го целиот тој период како континуитет на национално-револуционерните борби не само за ослободување, туку и против мешање од соседните држави, а особено од великобугарските кругови.

Овој зборник претставува мошне значаен прилог во збогатувањето на македонската историографија од времето на големата Источна криза каде што македонското прашање се исфрлува на површина како национално и како политичко. Впрочем, објавувањето на овој зборник претставува придонес од трајна вредност, со оглед на богатата аргументираност на прилозите, со сета наведена научна литература, и со резимеата преведени на еден странски јазик за секој труд поодделно што му даваат можности за пошироко ползување.

Благој СТОИЧОВСКИ

Д-р Растислав Терзиоски, Советскиот печат-сведоштво за беспримерната храброст на младината на Југославија (1941—1945). НИО „Студентски збор“, Скопје 1982, 138.

Неодамна македонската историографија се збогати со уште еден значаен прилог, со тематска проблематика од Народноослободителната борба. Тоа е трудот на д-р Растислав Терзиоски: Советскиот печат — сведоштво за беспримерната храброст на младината на Југославија 1941—1945, со кој труд, овој наш реномиран историчар, на научната јавност во Македонија и надвор од неа, ѝ презентира поширок избор на поголем број содржини од советските весници, напишани од истакнати советски политички и воени раководители општествени и научни работници, како и од повеќе политички и партиски работници од Југославија и од другите балкански земји што за време на војната живееле во Советскиот Сојуз. Печатени во текот на 1941—1945 година, овие материјали во недостиг на соодве-

тна архивска граѓа, претставуваат единствена можност да се расветлат некои прашања од оваа област кај нас.

Споменатиов труд, покрај предговорот на авторот, концепциски е разделен на два дела, а секој дел е разделен на поднаслови со соодветни меѓунаслови, комплетирани на крајот со хронолошки подредени прилози на оригинални текстови на руски јазик, и содржина.

Во Првиот дел под наслов: Преглед на поважните оценки на Советскиот печат за положбата и активност на младината на Југославија во НОВ и Револуцијата (1941—1945), авторот дава мал преглед на делови од содржините на советските весници, во кои се истакнува прџавената храброст на југословенската младина во борбите против окупаторот. Во посеб-